

І. Ю. Худецький, О. Є. Левченко, В. Ф. Торбін

Військова токсикологія, радіологія та медичний захист

ВІЙСЬКОВА ТОКСИКОЛОГІЯ, РАДІОЛОГІЯ ТА МЕДИЧНИЙ ЗАХИСТ – комплекс дисциплін, спрямованих на медичне забезпечення захисту від зброї масового ураження. В їх межах вивчають прикладні мед. аспекти застосування засобів індивід. та колектив. захисту, індикації, дозиметрії, спец. обробки, оцінки хім. і радіац. обстановки та ін.

Військова токсикологія (ВТ) – галузь [військової медицини](#), що вивчає вплив на організм людини бойових отруйних речовин (БОР), вибухових газів, компонентів ракетного палива, технічних рідин, які використовують у військах. Є наук.-практ. основою мед. забезпечення військ в умовах застосування хім. зброї, аварій на хімічно небезпеч. об'єктах та лікув.-профілакт. забезпечення особового складу, який працює з токсич. речовинами. Як окрема дисципліна виникла в роки 1-ї світової війни, коли для ураження особового складу почали широко застосовувати БОР.

Завдання ВТ визначають 3 осн. напрями: теор. (експерим.), профілакт. (гігієн.) та клінічним. Теор. напрям вивчає токсикокінетичні і токсикодинамічні особливості БОР, осн. закономірності їх взаємодії з організмом, здійснює пошук антидотів, які запобігають або усувають дію БОР на організм, методів детоксикації. Профілакт. напрям розробляє заходи та засоби попередження уражень токсич. речовинами. Клін. напрям вивчає перебіг отруєнь та методи лікування. Одним із завдань сучас. ВТ є вивчення сильнодіючих отруй. речовин, які використовуються у промисловості, а також деяких отрут рослин. і тварин. походження, ураження якими можуть виникнути в умовах діяльності військ або які розглядаються як потенційні БОР. Осн. методом дослідж. у ВТ є експеримент на тваринах.

Початк. дослідж. з проблем створення засобів захисту від отруй. речовин проводили науковці різних спеціальностей (М. Зелінський, О. Лихачов, В. Хлопін та ін.). Теор. аспекти ВТ розробляли С. Анічков, С. Голиков, Н. Лазарев, О. Покровський та ін., клініч. аспекти – Е. Гембицький, Б. Івановський, Е. Лужников, Н. Молчанов, М. Савицький та ін. Вагомий внесок у вивчення ВТ зробили провідні вчені укр. школи ВТ: [Б. Бравер-Чорнобульська](#), [Л. Громов](#), [Ю. Губський](#), [Ю. Каган](#), [В. Кондратюк](#), [М. Луганський](#), [Ю. Максимов](#), [М. Мохорт](#), [П.](#)

Родіонов, В. Храпак, О. Черкес, а також науковці Укр. військ.-мед. академії (Київ): О. Левченко, М. Барасій, І. Худецький та ін.

Військова радіологія (ВР) – галузь [військової медицини](#), яка вивчає проблеми протирадіаційного захисту військовослужбовців в умовах застосування ядерної зброї та при радіаційних аваріях, а також при ліквідації наслідків цих аварій, розробляє заходи з організації надання медичної допомоги ураженим. Виникнення ВР пов'язане з застосуванням ядер. зброї 1945 в япон. м. Хіросіма та Наґасакі, що стало поштовхом до вивчення променевої патології. Подальше вдосконалення ядер. зброї та енергет. установок стимулювало розроблення засобів та заходів протирадіац. захисту. Важливе значення для розвитку ВР мало відкриття наприкінці 40-х рр. 20 ст. радіозахисного ефекту у деяких хім. сполук, що сприяло винаходу низки ефектив. радіозахисних препаратів (радіопротекторів). Новим етапом у розвитку ВР, зокрема питань протирадіац. захисту військовослужбовців, що беруть участь у ліквідації широкомасштаб. ядер. аварій, стала катастрофа на ЧАЕС.

Осн. завданнями сучас. ВР є дослідж. біол. дії іонізуючих випромінювань; вивчення патогенезу, клініки гострих, хроніч., комбінов. форм радіац. уражень, способів їх діагностики, лікування; пошук радіозахисних препаратів та мед. засобів захисту особового складу; розробка методів дозиметрії, а також комплексу заходів з протирадіац. захисту. Актуал. залишається проблема вивчення негатив. наслідків аварії на ЧАЕС. Знач. внесок у розвиток радіобіології, радіології, мед. протирадіац. захисту зробили вітчизняні вчені [В. Барабой](#), [В. Бебешко](#), [О. Городецький](#), [Д. Гродзинський](#), [І. Деденко](#), [М. Захараш](#), [М. Кучеренко](#), [А. Лазар](#), М. Липкан, [І. Ліхтарьов](#), [А. Романенко](#), [Я. Серкіз](#), [Т. Сіваченко](#), [В. Торбін](#) та ін.

Медичний захист (МЗ) – традиційна назва медичного забезпечення радіаційного, хімічного та біологічного захисту; комплекс заходів медичної служби із захисту особового складу військ від факторів, що виникають при застосуванні ядерної, хімічної, біологічної зброї та при аваріях на хімічно і радіаційно небезпечних об'єктах, узгоджений за часом, місцем, виконавцями, матеріальними ресурсами, організаційним та інформаційним забезпеченням. МЗ проводять з метою попередження або макс. ослаблення радіац., хім. та бактеріол. уражень, мінімізації втрат особового складу, збереження і відновлення його боєздатності. На поч. 21 ст. виникла нова наук.-практ. проблема – розробка та реалізація заходів та засобів МЗ при загрозі або здійсненні терорист. нападів з використанням засобів масового ураження (ЗМУ). Відповідно до часу проведення заходи захисту поділяють на ті, що проводяться постійно, при загрозі застосування ЗМУ, в період дії радіац., хім. та бактеріол. факторів, в період ліквідації наслідків та відновлення боєздатності. МЗ засн. на спільних діях усього особового складу, командирів та начальників і базується на проведенні сан.-гіг. і протиепідем. заходів, забезпеченні засобами МЗ (радіопротектори, лікув. та профілакт. антидоти, вакцина, антибіотики тощо), психол. підготовці та навчанні діям особового складу в умовах застосування ЗМУ, правилам і прийомам використання

засобів МЗ; виявленні факту застосування ЗМУ (радіац. та хім. розвідка, індикація, радіометрія, дозиметрич. контроль); оповіщенні; мед. оцінці хім. (радіац.) обстановки; використанні засобів захисту; проведенні заходів спец. обробки та ліквідації наслідків застосування ЗМУ, наданні допомоги та забезпеченні подальшого лікування потерпілих, відновлення боє-здатності військ, мед. частин та підрозділів. Засоби МЗ поділяються на індивід. (забезпечується кожен військовослужбовець), комплекти (аптечки) для екіпажів, відділ., розрахунків тощо та засоби, що містяться у спец. комплектах (сумках) і знаходяться на оснащенні мед. служби. Вони включають протихім., протирадіац., протибактеріал. засоби попередження, надання допомоги та лікування радіац., хім. та бактеріол. уражень.

Рекомендована література

1. Кириллов В. Ф., Черкасов Е. Ф. Радиационная гигиена. Москва, 1982;
2. Гембицкий Е. В., Владимиров В. Г. Военная радиология. Ленинград, 1985;
3. Радіаційна медицина. К., 1993;
4. Бугайов В. М. та ін. Зміни здоров'я населення України внаслідок Чорнобильської катастрофи. К., 1996;
5. Норми радіаційної безпеки України. К., 1997;
6. Військова токсикологія, радіологія та медичний захист. Т., 2003.

Бібліографічний опис:

Військова токсикологія, радіологія та медичний захист / І. Ю. Худецький, О. Є. Левченко, В. Ф. Торбін // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-34468>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).